

нику уставног права који приказујемо, преовлађује, чини се, политико-лошка концепција предмета науке уставног права и с тим у вези одговарајући метод обраде института који формирају тај предмет. Но, без обзирно на те разлике, сматрамо, да једино борба мишљења и аргумен-тована критика, а никако слепо повлађивање једном мишљењу и аполо-гетика, могу покренути ствари из места и повући науку напред. У мно-гим питањима науке уставног права овај уџбеник управо уноси, увек толерантно и научно достојанствено, у односу на досадашње стање, такво, алтернативно мишљење, па је зато, имајући у виду и остале његове квалитете (теоријски ниво, обимна упоредноправна грађа и ус-пешне упоредноправне анализе, у основи добар стил и језик писаца), оп-равдано очекивати од њега да науку уставног права унапреди.

др Ратко Марковић

Maurice Godelier: МАРКСИЗАМ И АНТРОПОЛОГИЈА, Загреб, Школска књига, 1982., стр. 402

Из штампе је крајем прошле године изашла књига француског антрополога Мориса Годелијеа *Марксизам и антропологија*, чиме се на специфичан, оригиналан, а у извесној мери и полемичан начин обеле-жава стогодишњица Марксове смрти. Садржински, књига Мориса Го-делијеа није најхомогенија целина с обзиром да је састављена од низа чланака и студија који су настајали током више година научног рада аутора, да би обједињени под оригиналним насловом „Horizont, trajets marxistes an anthropologie” били груписани у пет поглавља: *О стру-ктурној узрочности и неким појмовима антропологије и марксизма, Мртви делови и живе идеје у Марксовој мисли о примитивним друш-теима-марксизам и еволуционизам, Критичке варијације о проучавању друштвених структура, структурализам и марксизам, О новцу и његовим фетишима, и коначно, Варљиви карактер друштвених односа.*

У новијој историји друштвених и хуманистичких наука, антропо-логија је освојила значајно место, а стални пораст занимања за антро-полошка истраживања, тј. подробну дескрипцију и систематизацију спе-цифичних социјалних и културних обележја појединих цивилизација, народа и друштвених група, може се и данас констатовати. Иако је бу-ђење тог интереса везано за Марксово доба, тачније, пратило је поја-ву колонијализма (а јавило се прво као радозналост за стране и егзо-тичне обичаје), антрополошка истраживања тада нису имала већи науч-ни значај. Њихова маргиналност може се највише приписати сталном присуству колонијалне идеологије као идеологије надмоћи и дискрими-нације која је на почетку давала несумњив печат тој науци.

После класика антрополошке мисли с краја прошлог и почетка овог века, као и великих антрополошких истраживања тога времена, следећи већи подстицај антропологији дао је структурализам, као је-дан од карактеристичних мисаоних праваца нашег доба. Служећи се структуралном анализом опсежне етнографске и етнолошке грађе, посебно оне која се односи на начин живота и обичаја јужноамеричких Индијанаца, *Levi-Stros* долази до закључка да је могуће (и потребно) утврдити неке за људски дух општеважеће чињенице, што претходе класној организацији било ког одређеног друштва или одређене класе. То је, наиме, оно што се у структуралној антропологији назива несве-сном природом колективних појава.

Као такву појаву Годелије објашњава настајање деликата, тј. иден-тификовање и фиксирање одређеног друштвено негативног понашања тако, да га друштвена заједница доживљава као објективну опасност и које сузбија одређеним санкцијама. Наводи конкретан пример пигмејског

племена Мбути. Основ за идентификовање тих рудиментарних видова деликтног понашања, Годелије дефинише као прекид сарадње и јединства који су групи неопходни за репродукцију како стварних тако и замишљених услова постојања групе. Тако је најтежи прекршај код Мбутија крађа туђега улова постављањем своје мреже испод власникове. Наиме, племе је подељено на мање групе састављене од неколико породица које у одређеном делу дунгле имају права да лове неометани од осталих група. Лов се одвија на врло примитиван начин, тако што се разапну велике мреже, а затим цела група напорном хајком натерује животиње у њих, а пошто такве хајке у ствари најчешће разгоне животиње из одређеног подручја, група мора често да одлази на нове удаљене територије. Поставити своју мрежу испод мреже туђе групе да би се на тај начин украо њен оскудан плен, зато је најтежи прекршај. Други по важности деликт код Мбутија је нарушавање магичке свечаности *молимо* које се одржавају ноћу у част шуме, а прекршај се састоји у пропуштању одређених рађија и певања од стране учесника у ритуалу, кога случајно обузме сан. И крађивац и заспали човек угрозили су унутрашњу солидарност групе, угрозили услове њене стварне (рационалне) или замишљене (ирационалне) репродукције. У оба случаја казна је најтежа и састоји се у остављању учиниоца самог, без оружја у шуми у којој мора умрети, уколико га група, која га је прогнала не помиљује и не врати се по њега после извесног времена.

Пажњу скреће и други део књиге под насловом *Мртви делови и живе идеје у Марксовој мисли о примитивним друштвима — марксизам и еволуционизам*, у којем аутор полемише са марксистичким поставкама о бескласним друштвима и облицима којима се појављује држава и класни облици. Маркс и Енгелс су израдили једну релативну једноставну шему развоја људског друштва како би објаснили да су сви облици и структуре различитих начина производње прави темељ друштвеног живота. Скициране су четири основне етапе: племенска заједница, грчко-латинска заједница, феудално друштво и буржоаско друштво. Међутим у доба када су Маркс и Енгелс стварали није постојала археологија архажске Грчке и Рима, археологија Блиског Истока (осим Египта) била је још у зачетку, а уопште није постојала археологија древне Кине, Јапана и Индонезије као ни великих претколумбовских цивилизација америчког континента. Многи закључци о развитку друштвених односа далеко превазилазе оквире своје епохе, али како констатује аутор, данас с обзиром на обиље квалитативно нових података којима они нису располагали, треба констатовати постојање превазиђених делова њихове теорије. Ово је од значаја с обзиром на постојање догматизма који целој теорији без изузетка даје печат непогрешивости. Наравно, за тај догматизам није крив Енгелс, али како констатује аутор, појава догматизма је допринела да његово *Порекло породице, приватног власништва и државе*, постане догма и као свака догма, препрека објективном научном сазнању.

Критици треба подврћи, по мишљењу Годелијеа, пре свега теорију по којој номадска и пастирска привреда нужно претходи земљорадњи, што се данас успешно може оповргнути конкретним археолошким истраживањима као и еколошкој и генетичкој анализи разних припитомљених врста. Могу се разликовати три фазе припитомљавања животиња: прва је тзв. предземљорадничка фаза (између 6000 и 4000 г. п.н.е) у којој су припитомљени пас, коза и овца. Даље следи земљорадничка фаза, у којој су припитомљени такозвани крађивци жетве, свиња, крава, биво, јак. На крају, у трећој фази, припитомљене су животиње за рад и транспорт, као што су коњ, магарак, камила и слон у тропским пределима. Тек је припитомљавање коња и камиле омогућило настанак чисто номадско-пастирске привреде. Дакле, како објашњава Годелије, нису номади претходили земљорадницима, нити је номадско-пастирска привреда примитивнији облик привређивања од земљорадње, већ обрнуто, номади су заправо били отпадници земљорадничких заједница, људи нематрног духа којима је тек развитак производних снага унутар ратарских привреда омогућио један квалитативно нови начин живота заснован такође на привређивању квалитативно различитом од обраде земље.

Годелије се затим осврће на чињеницу да не треба са сигурношћу очекивати матрилинеарне родбинске односе у слабије развијеним заједницама као што нпр. код племена без државе. Наводи као пример слушај матрилинеарног народа Ашанти из Гане, који је пре колонијалног освајања имао своје краљевство, познато као једна од најјачих и најбоље организованих држава црне Африке.

Да су појмови „развијено“ и „мање развијено“ у ствари релативни, Годелије је илустровао примером развоја родбинских структура код Индијанаца Шошона, првобитно организованих у патрилокалне групе, које су живеље од лова и сакупљања на пустињским висоравнима Утаха и Неваде. Када је део Шошона заузео више ка југу нове територије погодне за земљорадњу, успостављена је нова подела рада. Жене су се посветиле земљорадњи а мушкарци лову и рату. Групе су постале матриликалне, окупљене око женских предака. Касније су Шошони отишли још даље на југ и настанили се у долинама Аризоне поставши Холи Индијанци, али је матриликално пребивалиште задржано земљиште и куће остале су у власништву жена, а колена су се множила и гранала рачунајући се према мајчиној линији.

Годелије даље сматра да треба одбацити појмове као што је „привреда опстанка“ и „привреда самоодржања“ којима марксистички теоретичари обележавају првобитне привредне структуре, јер то прикрива чињеницу да се ни у најпримитивнијем друштву не производе искључиво добра неопходна за преживљавање, него и вишкови (негде знатни) намењени функционисању друштвених структура. Дакле, како истиче Годелије примитивни човек не живи само од коре сувог хлеба и није осуђен да се целог свог живота бори против природе да би преживео. Новија квантитативна проучавања времена које чланови ловачких и сакупљачких друштава посвећују раду, показала су да је део њиховог слободног времена много већи него што се очекивало, а пре свега знатно већи од слободног времена којим располажу припадници ратарских друштава. А што се ратарских друштава тиче, познати су и добро проучени обичаји „потлач“ међу северноамеричким Индијанцима и „кула“ на Тробијанцијском архипелагу који апсорбују највећи део времена и животне енергије и појединца и колектива, а који немају никакве ни рационалне ни ирационалне везе са питањима егзистенције. Они заправо представљају такве врсте друштвених ритуала који имају за циљ, сем што представљају задовољство за учеснике, да се кроз одређена правила игре обезбеди надметање, стицање већег угледа појединца, његове породице и рода. Тиме се не доприноси ни у ком погледу увећању економских добара, већ се напротив, ту ради о њиховом често неумереном трошењу. Те појаве (у различитим формама констатоване у свим примитивним заједницама) како сматра аутор, одузимају вредност ставу еволуциониста, који сматрају да само велики технолошки напредак повећава количину расположивог слободног времена што са своје стране омогућава бављење спортом, културом и сл.

Основни Годелијеов став који је истицан кроз цео рад је, да главни проблем друштвених наука представља објашњење услова у којима се јављају различите друштвене структуре. Тај основни проблем решава се методом која омогућује анализу структура и откривања закона њиховог међусобног слагања или неслагања као и конкретног историјског деловања. Прву свеобухватну такву методу израдио је и применио Маркс у свом настојању да анализира начин капиталистичке производње, као и само буржоаско друштво. Како констатује Годелије, чини се да Марксов одговор на постављени проблем идентификовања различитих узрока што пскрећу различите ступњеве друштвеног живота (начин производње условљава процес друштвеног, политичког и уопште интелектуалног живота) мора бити основна претпоставка коју треба прихватити и систематски применити и када су у питању антрополошка истраживања. На тој основи Годелије гради свој научни кредо, да је у току стварање науке која ће истовремено бити упоредна теорија савремених друштвених односа и објашњење конкретних друштава која су се појављивала у неповратном ходу историје. Та наука која ће спајати историју и антро-

положију, политичку економију и социологију са психологијом, биће по мишљењу аутора, оно што историчари подразумевају под општом историјом, или оно што антрополози настоје и намеравају да остваре под називом општа антропологија (чему и Годелије тежи). Пред том новом науком, је по Годелијеу ново и релативно неистражено подручје рада које се отвара једним за антропологе типичним питањем — у којим условима и због чега неки друштвени односи примају функцију производних односа и контролишу репродукцију тих односа као и репродукцију друштвених односа у целини?

Коначни утисак је да је главни недостатак књиге Мориса Годелијеа управо њена нехомогеност, дакле чињеница да није замишљена и настала као једна заокружена целина, већ као скуп низа хоризонталних сегмената, разноликих међусобно. Вредност међутим чини обиље конкретних примера којима се Годелије служи да илуструје или докаже своја теоретска разматрања. Ту се нпр. налази и приказ живота и рада једног од великана антропологије и њених утемељивача, Хенрија Лујиса Моргана иначе правника по занимању. Он међутим, не би био упамћен као правни засадуник једне железничке компаније чиме се бавио, да није проучио и описао обичаје и начин живота индијанских племена који су живели дуж пруге његове компаније и међу којима је провео и део свога живота. Пажњу скреће и врло опсежно и систематично излагање прапчетака настанка новца на конкретном примеру племена *Vagyu* са Нове Гвинеје чији главни производ, полуге соли, на тој територији представљају универзално платежно средство између појединаца и међу племенима. Пажњу скреће и излагања о месту и улози идеологије што је илустровано примером древних Инка, као и теоретска расправа — полемика са француским марксистом Лисјеном Севом. Не може се, ипак, закључити да се ради само о једном колажу „од свега и за свакога” јер и фрагментарно дотицање појединих тема, иницира размишљање као и могући рад на добијању коначних одговора, довршењу започетих целина. Иако излаже визију антропологије као централне друштвене науке Годелије у делу *Марксизам и антропологија* не утире нове путеве, али остварује сасвим извесно, оно што би могло да има значај путоказа ка том великом циљу данашње антропологије.

мр Зорица Мршевић

ДРУШТВЕНЕ ОСНОВЕ ЈУГОСЛОВЕНСКЕ ПОЛИТИКЕ НЕСВРСТАНОСТИ. Београд, Центар за марксизам Универзитета у Београду, Марксистички центар организације СК у Београду, 1982. 204 стране

Ова књига представља у ствари збирку реферата, прилога и дискусија са научно-политичке расправе на исту тему, коју су организовали Центар за марксизам Универзитета у Београду, Марксистички центар ОСК у Београду и Факултет политичких наука Универзитета у Београду априла месеца 1982. год.

Чињеница да у југословенској литератури преовладава изучавање глобалних карактеристика несврстаности као политике, покрета и доктрине у међународним односима, понукала је учеснике овога скупа да пажњу усмере ка особеностима и специфичностима настанка и развоја југословенске политике несврстаности, на њену својеврсну повезаност са југословенском социјалистичком самоуправном праксом, и федеративном државном заједницом равноправних народа и народности. Циљ расправе је био, како је то у уводној речи и напоменуо др М. Стојковић, сагледавање онога што Југославију у покрету несврстаности чини типичном и онога што је опредељује као специфичну несврстану земљу.